

UOT 82(091)

NƏRGİZ İSMAYILOVA
 AMEA Naxçıvan Bölməsi
 ismayilovanargis@gmail.com

DÜNYADA NƏSİMİ İRSİNƏ MARAQ MƏSƏLƏLƏRİ

Nəsimi irsinin öyrənilməsi məsələsi bu gün də çox aktual mövzudur. Təkcə Şərqdə deyil Qərbdə dünyasında da Nəsimi irsinə ciddi maraq mövcuddur. Hürifiliyin görkəmli nümayəndəsi sayılan Nəsimi Türk-İslam ədəbiyyatının böyük sənətkarlarındanıdır.

Təkcə Azərbaycanda deyil, bütün dünyada Nəsimi irsinin davamçıları, sənətkarın fitri istedadının heyranları mövcuddur. Bu səbəbdən Nəsiminin irsi ölkədən ölkəyə daşınmış və tərcümə edilərək geniş oxucu auditoriyasına çatdırılmışdır. Çox təəssüf ki, geniş araşdırıcı kütləsinin diqqətini özünə cəlb edən Nəsiminin həyatı və yaradıcılığı ilə bağlı olaraq bir çox mübahisəli məqamlar mövcuddur. Nəsiminin həyatı kimi, yaradıcılığı da hələ də sirli bir qala kimi öz kəşfini gözləyir. Məqalədə Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, böyük ustad Nəsimin irsinə dünyada maraq məsələsi tədqiqatına cəlb olunub. Nəsimi haqqında dünyada yazılan əsərlərə diqqət çəkilməklə görkəmli sənətkar haqqında formalaşan fikir mübadiləsi və irsinin dünya ədəbiyyatına verdiyi töhfələr elmi cəhətdən təhlil edilib.

Açar sözlər: *Nəsimi, Şərq, Qərb, dünya, Azərbaycan, tədqiqi məsələləri.*

Adı dünyanın ölməz sənətkarları sırasında şərəfli yer tutan, poeziyamızda yeni, çox əlamətdar bir dövrün başlanğıcı olan, Azərbaycan dilini ədəbi-bədii dil səviyyəsinə yüksəldən qüdrətli sənətkar İmadəddin Nəsiminin zəngin irsi təkcə Azərbaycanda deyil, bir çox ölkədə tədqiqat mövzusunə çevrilmişdir.

F.Nəsimi “Növmnamə” əsərində öz müridini “Seyyid İmad” adı ilə təqdim edir. Şairin müridlərindən sayılan və ona dərin rəğbət bəsləyən türk şairi Rəfii də onu İmadəddin Nəsimi ad və təxəllüsü ilə xatırladır (7, s. 26).

Orta əsr türk təzkiyəçilərindən Qəstimonlu Lətfi və Alinin verdiyi məlumatlara görə sənətkarın “Julidəmu” (“dağın iç saçı”) ləqəbi ilə tanınmış Şah Xəndan adlı bir qardaşı da olmuş və o, 1426-cı ildə vəfat etmişdir (4, s. 268)

Orta əsirlərdə Şamaxıda zəmanəsinə görə qüvvətli təhsil verən mədrəsələr var idi. Nəsimi bu mədrəsələrdə mükəmməl təhsil almış, ana dilindən başqa, ərəb və fars dillərini, riyaziyyat astronomiya, təbiət, fəlsəfə, məntiq elmlərini öyrənmişdir (9).

İlk şeirlərini “Nəsimi” və “Hüseyni” təxəllüsü ilə yazan sənətkar XIV əsrin sonlarından Azərbaycanda geniş yayılan “Hürufi” təriqətinə qoşulmuşdur. Təriqətin qurucusu Fəzullah Nəsiminin şərəfinə özünə “Nəsimi” təxəllüsünü götürdüyü qeyd olunsa da bu barədə mübahisələr hələ də davam edir.

Məqalə tarixəsi:

Göndərilib: 13.02.2019, qəbul edilib: 18.03.2019

O qısa zamanda hürufiliyin nəinki Azərbaycanda, həmçinin Misir, İraq, İran və Anadoluda ən tanınmış simalarından birinə çevrilmiş, şeirləri dildəndilə düşmüşdür. Hürufiliyin siyasi tərəflərindən çəkinən Teymuri hakimiyyəti 1394-cü ildə F. Nəsimini edam edir. Müəlliminin edamından dərin sarsıntı keçirən Nəsimi onun vəziyyətinə əsasən təriqəti yaymaq üçün Təbrizə, oradan da Anadoluya gedir.

Bu məqamda qeyd etmək istəyirəm ki, “Hürufilikdən bəhs edən elmi, eləcə də elmi-populyar əsərlərdə sıxılıqla rast gəlinən mülahizələrdən biri də hürufilərin Fəzlullahın ölümündən (1394) sonra Türkiyəyə kütləvi mühacirətidir. Bu qənaətin natamamlığı isə Əliyyül-Əlanın “Kürsinamə”sindəki aşağıdakı qeydlərdən aydın görünür: (Dostlarımla mənəndən əvvəl getməsinə baxmayaraq, bu ayın və inamı izhar etmək üçün birinci olaraq, mən (o) kitabı göndərdim, İstanbuldan sudan keçərək getdi) (11).

Hürufiliyin tanınmış tədqiqatçılarından olan Fatih Usluər isə, hürufilərin kütləvi mühacirəti barədə deyilənlərlə razılaşmır bunu tamamilə yanlış düşüncələr hesab edir (11, s. 82-87).

Əngin batini fikirləri təbliğ etməsi Nəsimini daim təqiblərə məruz qoyur. Bunun nəticəsi olaraq o, 1417-ci ildə həbs edilir və Suriyanın Hələb şəhərində edam olunur. Şairin məzarı da Hələb şəhərindədir. Şeirlərinin təməl anlamını İslam təsəvvüfünün vəhdəti-vücuda ideyası və ilahi eşq təşkil edən Nəsimi fars, ərəb, Azərbaycan türkcəsində mükəmməl şeir nümunələri yazmış, şeirləri bütün türk xalqları ədəbiyyatına və bütövlükdə klassik Şərq poeziyasına ciddi təsir göstərmişdir. O, ana dilində ilk dəfə müstəzad, mürəbbə, tərcibənd nümunələri yazmış, rübai və tuyuqlarında sadə xalq dilindən istifadə etmişdir. Sənətkarın şeirlərində istifadə etdiyi dərin təsəvvüfi düşüncəsi sonralar bir çox böyük mütəfəkkürə təsir göstərmişdir.

Nəsiminin əsərləri ilk dəfə 1844-cü, sonra isə 1871 və 1880-ci illərdə İstanbulda nəşr edilmişdir. Bizdə isə Salman Mümtaz 1926-cı ildə Nəsimi divanını ərəb əlifbası ilə nəşr etmişdir.

Azərbaycanda Nəsiminin İraq Divan nüsxəsini S. Mümtazın “Seyid İmadəddin Nəsimi”, Bakı, 1926; prof. M. Quluzadənin Nəsimi. “Seçilmiş şeirləri”, Bakı, 1962; akademik H. Araslının “İmadəddin Nəsimi”, Bakı, 1972 və Nəsimi. “Seçilmiş əsərləri”, Bakı, 1973; prof. C. Qəhrəmanovun Nəsimi. “Məndə sığar iki cahan”, Bakı, 1973 və ərəb əlifbası ilə çap etdirdiyi “Nəsimi əsərlərinin elmi-tənqidi mətninin üç cildliyi”, Bakı, 1973 kitabları (3, s. 14) və modern tədqiqatlar yazılmışdır. Yaxın Şərq ölkələrində Azərbaycan ədəbi dilinin inkişafında və formalaşmasında müstəsna xidmətləri olan Azərbaycan xalqının qüdrətli sənətkarı Nəsiminin yeni-yeni əlyazma nüsxələri aşkar edilib. Şairin İraq Divan nüsxəsinin üzə çıxarılıb, həmin divan nüsxəsi 286 səhifədən ibarətdir. Əlyazmanın vərəqləri iki sütunludur. Divanın səhifələrində 14-19 beyt vardır. Ölçüsü 15-21 santimetrdir. Digər nüsxəsində şairin 400-dən artıq şeiri verilmişdir. 398 şeir Nəsimi təxəllüsü ilə tamamlanır. Üç şeir şairin ilk təxəllüslərindən olan Səyyid Nəsimi təxəllüsü ilə bitir. Bu divan nüsxəsində Hüseyini təxəllüsü ilə yazılmış şeirlərə və rübailərə təsadüf edilmir. Üz qabığının iç tərəfində “Varlıya qürbət də vətəndir, yoxsula vətən də qür-

bətdir”, -yazılmışdır. Divan Nəsiminin “İştə gör” şeirilə başlanır və şairin həcmcə böyük bir şeirilə tamamlanır.

Nəsimidən bəhs edən önəmli əsərlərin olmasına baxmayaraq hələ də Nəsimi haqqında mübahisəli məsələlər çoxluq təşkil etməkdədir. Qədim və orta əsrlər ədəbiyyatı tarixinin araşdırıcısı Əlyar Səfərli haqlı olaraq nəsimişünaslığın problemlərini sadalayır və təsdiqləyir ki, Nəsiminin elmi tərcümeyihalı yaradılmayıb. Bu barədə monoqrafiya və məqalələr yazılıb. Ancaq bunlar qənaətbəxş deyil, Nəsiminin dünyaya gəldiyi məkan bəlli deyil. Şairin türk və fars divanlarında anadan olduğu məkan haqqında heç bir işarəyə rast gəlinmir. Həmçinin Nəsimi ilə bağlı orta əsr mənbələrində - təzkirələrdə, xronikalarda, cümlələrdə, tarixi əsərlərdə anadan olduğu yer barədə heç bir məlumata rast gəlinmir. Bütün bunlarla yanaşı, bəzi qaynaqlarda bir neçə fərziyyə irəli sürülür. Ərəb tarixçiləri yazırlar ki, Nəsimi Təbriz şəhərində anadan olmuşdur. Türk mənbələrində Nəsiminin Diyarbəkirdə, Nisibində və b. yerlərdə dünyaya göz açdığı qeyd olunur. XIV əsrdə yaşamış təzkirəçi Qəstomonlu Lətifi yazır: “Nəsimi Bağdadın Nəsimi qəsəbəsində anadan olub. Nisbəsi, təxəllüsü də elə anadan olduğu yerlə bağlıdır”. Bütün bunlar elə fərziyyə və ehtimal olaraq qalır (10).

Ərəb müəllifləri İbn Həcər Əsqəlani (1372-1449) “Ənba əl-qumr biəbna əl-umr” (“Həyat oğulları haqqında dolğun bilgi”), Şəmsəddin Səxavi (1427-1497) “əd-Daəllami liəhl əl-qərn ət-tasi” (“9-cu hicri əsrinin əhli üzərinə parıldayan işıq”) və İbn əl-İmdad əl-Hənbəli (öl. 1678) “Şəzərat əz-zəhəb fi əxbəri min zəhəb” (“Ölüb gedənlər haqqında xəbərlərdən qızıl dənəciklər”) əsərində aşağıdakı məlumatı verirlər:

“820-ci (1417) ildə Hələbdə yaşayan Şeyx Nəsiməddin Təbrizi öldürülmüşdür. O, Hələbdə hürufiyyə məzhəbinin şeyxi idi. Orada onun məsləkdaşlarının sayı artır, küfrü intişar edir və şöhrət qazanır. Onun sərəncamları sultan əl-Müəyyəd Şeyxin onu öldürmək haqqında əmrinə qədər yerinə yetirilirdi. Onun başını kəsib, dərisini soydular və cəsədini çarmıxa çəkdilər”.

Beləliklə, üç ərəb orta əsrlər müəllifləri Nəsiminin adını İmadəddin yox, Nəsiməddin kimi və yer mənsubiyyətini Nəsimi və ya Şirvani yox, Təbrizi kimi qələmə alırlar (12).

Bu məsələ ilə bağlı görkəmli Azərbaycan alimi Ziya Bünyadov Nəsiminin necə öldürülməsi ilə bağlı qənaətlərin zəifliyini qeyd edərək bu qənaətə gəlir ki, müasir Azərbaycan şərqşünasları Nəsiminin edamına aid faktları yalnız türk alimi Əbdülbaqi Gölpınarlının “İslam ensiklopediyasında”ki “Nəsimi” adlı məqaləsindən götürüblər. Məqalə Ziya Bünyadovun ölümündən çox sonra, Şərqşünaslıq İnstitutunun orqanı olan “Azərbaycan Şərqşünaslığı” jurnalının 2009-cu ildəki birinci nömrəsində çap olunub. “İndiyə qədər Nəsiminin ölümü haqqında xəbər bizə yalnız türk alimi Əbdülbaqi Gölpınarlının “İslam Ensiklopedisi”ndə dərc olunmuş “Nəsimi” adlı məqaləsindən bəllidir (1, s. səh. 206-207).

Suriyalı tədqiqatçı Bəkir ən-Nasir və başqaları Nəsiminin edamı ilə bağlı müəyyən faktlar üzə çıxarmışdır. O dövrün ərəb tarixçiləri Nəsimi Divanında olan “Müxtəlif şeirlərin ilk və son beytləri” adı altında şairin bir çox şeirlərini vermişlər. Ərəb tarixçisi Məhəmməd Raqıb Mahmud bin-Haşim ət-Təbbaqın

yazdıqlarından aydın olur ki, Nəsimini işlətdiyi kəskin sözlərə görə mühakimə ediblər. Başqa bir ərəb tarixçisi Müvəffəqəddin Əhməd ibn İbrahim əl-Hələbi isə “Künüz əz zəhəb fi tarix Hələb” (Hələb tarixinə dair qızıl xəzinələr” adlı əsərində Nəsiminin din əleyhinə yazdığı şeirlərinə görə təqsirləndirildiyini yazır. Suriyalı tədqiqatçı Bəkir ən-Nasirin göstərdiyi kimi, Şeyx Kamil əl-İzzinin Hələbin tarixindən bəhs edən böyük həcmli “Nəhr əz-Zəhəb” (“Qızıl çayı”) əsərində də Nəsiminin həyatı və məhkəməsi barəsində qiymətli məlumatlar var.

“Danışməndani-Azərbaycan” əsərində bu müəlliflərdən yalnız Rzaquluxan Hidayətin “Riyazül-əşiqin” təzkirəsinin adını görürük. Belə nəticəyə gəlmək olar ki, M.Tərbiyət Nəsimini bir şair kimi tanımamışdır, çünki təzkirəsinin “Nəimi ğah Fəzlullah ibn Əbu Məhəmməd Təbrizi” məqaləsində Seyid İmadəddin Nəsimi adını bir cümlədə çəkərək üstündən keçmiş, təriqətlər haqqında isə yazmışdır: “ğah Fəzlullahın ölümündən sonra onun fikirləri və təriqəti bütün islam aləminə yayılmışdır. Əl-Əliyül-Əla, Seyid İmadəddin Nəsimi və başqaları kimi onun canişinləri və naibləri Anadoluya qaçmış, bəktəşilərin təkyələrində və xanəqahlarına yol tapıb, bəktəşi təriqətinin əvəzinə hürufi təriqətini təbliğ etməyə başlamışlar. Bəktəşilər sadələvh, dərin bilik sahibi olmadıqlarına görə hürufilərin fikirlərini qəbul etmişlər. Bu yolda bir çox qanlar tökülmüş və faciəli hadisələr baş vermişdir. Onları burada izah etməyə imkan yoxdur” (6, s. 247).

Ərəb tarixçisi Abbas Əzzavi “Tarix-İraq beynə ixtilalaleyn” (Bağdad, 1973) əsərində Nəsiminin şəxsiyyəti, fikir tarixində yeri ilə bağlı yazmışdır : “Nəsimin təhlükəsi artmışdı. Səsi ucalmış, ona uyanlar çoxalmışdı. Təriqətinin yayılması qorxusu aləmi bürümüşdü. Şairlik gücü ilə təbliğat aparması, mühakimə olunmasına yol açmışdı” (7, s. 57).

Nəsimiyə dair ilk ən sanballı tədqiqat əsəri kimi suriyalı alim Əbdülfətah Qələmçinin yazdığı “Hələb yaqutu İmadəddin Nəsiminin həyatı, poeziyası, və fəlsəfi fikirləri” (Ərəb Yazarlar Birliyinin Nəşriyyatı , 1991) kitabıdır. Görüldüyü kimi Nəsimi haqqında böyük mübahisəli fikirlər olan sənətkardır.

Akademik Teymur Kərimli bu barədə yazır: “Biz şairin elə beytlərini görmüşük ki, bir əlyazmasında o birisindən fərqli şəkildə yazılmışdır. Şübhəsiz ki, burada Nəsimini islah etmək istəyən və bəzən onun işlətdiyi ifadələri başa düşməyən katiblərin də az rolu olmamışdır. Bundan əlavə şairin əsərlərinin üzünü köçürən özbək, türkmən və türkiyəli katiblər də onun dilini az dəyişdirməmişlər”.

Nəsiminin genişşəpki yaradıcılığı uzun müddət idelogiyanın kölgəsində qalmış və hələ də həyatı, yaradıcılığı barəsində müxtəlif mülahizələr və münaqişələr davam etməkdədir. Bu səbəbdən sadəcə Azərbaycanda deyil, bir çox ölkələrdə Nəsiminin kimliyi, mənsubiyyəti, fəlsəfik-ideoloji fikirləri və ən əsası ekzotik və zəngin yaradıcılığı tədqiqat mövzusunə çevrilmişdir.

Nəsimi irsinin ən çox öyrənilməsi ölkələr sırasında qardaş Türkiyə ilk sıralarda yer alır. Seyyid Nəsiminin Türk ədəbiyyatındakı yeri və təsirinə dair bir çox məqalələr yazılmış, tədqiqatlar aparılmışdır. Nəsiminin əsərlərinin

bədii gücü və genişsəpkili fitri istedadı ilə gəncliyindən başlayaraq, yetkinlik dövrünə çatanadək bir çox şairə, yazıçıya təsir etmişdir.

Bu barədə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi I cildə yazılıb: “Nəsimiyə gəlincə isə, onun haqqında daha çox Anadolu təzkiyələrindən bilgilər alırıq. İsmayıl Hikmətin Nəsimi ilə bağlı araşdırmasını nəzərdən keçirdikdə şair haqqında məlumat verən bir sıra təzkiyəçiləri də xatırlamaq olar: Lətifi, Kınalızadə Həsən Çələbi, Bəyani, Faiq Rəşad bəy, Məhəmməd Tahir bəy, Müəllim Naci, Rzaquluxan Hidayət belələrindəndir”. “(2, s. 172-173). “Nəsimi barəsində ilk dolğun məlumat verən təzkiyəçi kimi Qəstəmonlu Lətifini tanıyıyıq. “Məşairü-şüəra” (1546) adlı məşhur təzkiyənin müəllifi Lətifi onu “eşq meydanının sərbazi-bibimi və məhəbbət Kəbəsinin fədayəzimi” adlandırır. XVI yüzilliyin türk təzkiyəçilərindən Aşıq Çələbi və Həsən Çələbi də Nəsimidən yığcam şəkildə söhbət açmışlar. Lakin onlar Lətifinin məlumatlarına elə bir şey əlavə etməmişlər. Ümumiyyətlə, XVI əsrin türk təzkiyəçiləri içərisində Lətifinin və Alinin (“Kühüləxbar”-1593) verdiyi bilgilər müfəssəlliyi və orijinallığı ilə fərqlənir. Nəsimiyə böyük rəğbət göstərən hər iki təzkiyəçi onun etiqaı, mürşidi, qardaşı Şah Xəndan və onun Nəsimi ilə məktublaşması, Şah Xəndanın 1426-cı ildə Şamaxıda vəfat etməsi, Azərbaycan şairinin Türkiyədə olarkən Şeyxi ilə görüşməsi, Hələbdə faciəli şəkildə qətlə yetirilməsi barədə məlumat verirlər” (7, s. 36).

Nəsimi ilə bağlı məşhur Türkiyəli səyyah Övliya Çələbi də məlumat vermişdir. XVII əsrdə Hələbi ziyarət edən türk səyyah-alim onu Şeyx Nəsimi adlandırmışdır və Hələbdə onun təkyəsinin olduğu barədə yazmışdır. Seyyid Nəsimi Divanı ilk dəfə Hüseyin Ayan tərəfindən, Prof. Dr. Hasibə Mazıoğlu rəhbərliyində doktorluq işi olaraq hazırlanmışdır. 1990-cı ildə Akçağ Yayınları tərəfindən nəşr olunmuşdur. Bursalı Məhəmməd Tahir, Faiq Rəşad, Fuad Köprülüzadə, Əbdülbaqi Kölpınarlı, İbrahim Olgun da Nəsimi ilə bağlı maraqlı tədqiqat işləri ilə yadda qalmışlar.

Orta Asiya xalqlarının təfəkküründə də Nəsimi obrazı çox əhəmiyyətli yer tutmuşdur. “Nəvainin “Nəsaim ül-məhəbbət” təzkiyəsində və “Haləti-Pəhləvan Məhəbbət” risaləsində Nəsimi obrazının işıqlı izlərinə nəzər salınıb. Nəsimi ədəbi şəxsiyyəti və yaradıcılığı haqqında onunla eyni əsrdə yaşamış klassik sənətkarın - Əlişir Nəvainin qələmindən çıxan əsərlərin nə qədər ciddi əhəmiyyət daşması günümüz üçün də aktualdır. Nəvainin mürşüdü, şair Mövlana Lütfinin də nəzərindən qaçmır. Nəvainin “Söz mülkünün sultanı” (“Məlik ül-kəlam”) adlandırdığı, çağatay türkcəsində ən yaxşı şeirlər yazan Mövlana Lütfi Nəsiminin bir sıra şeirlərinə nəzirə yazmış, fəlsəfi-hürufi məsləkinə sadıq qalmış və onun şeirdə işlətdiyi istilahlər əsasında qəzəllər yaratmışdır. Azərbaycan-özbək ədəbi əlaqələri tarixində Nəsimi xüsusi bir səhifədir. Ürgənc şairi Əsiri 1775-ci ildə Nəsimi haqqında ayrıca bir dastan yazmışdır. Tədqiqat mənbələrində göstərilir ki, həmin dastan - “Nəsimi” dastanı özbək folklorşünası mərhum Hadi Zərifovun şəxsi kitabxanasındadır. Əsər maraqlı və orijinal məzmunla malikdir. Əsərdəki bütün hadisələr Nəsiminin həyatı ilə həmahəngdir. XVII əsrdə Nəsimi təsiri ilə yazan digər özbək şairi Babarəhim Məşrəb olmuşdur. Məşrəb gənc yaşlarında Özbəkista-

nın iri şəhərlərini dərvişanə gözərək din xadimlərinin iç üzlerini, onların cəhə-lət oyunlarını tənqid etmiş, insanlığın ali hisslərini təbliğ etmişdir” (8).

Segiyt Remiev və Nəsimi barədə yazan dosent, Doktor Çulpan Zaripo-va: XX əsrin əvvəllərində Tatar ədəbiyyatının əhəmiyyətli simalarından olan Segiyt Remievin əsərlərində Şərqi klassik şeir ənənələrini gündəmə gətirib. Azərbaycanlı şair İmadəddin Nəsimi əsərlərində köklənən Panteizm fəlsəfi-sinin üsyankarlıq və insanı Tanrılaşdırmaq kimi təməl fikirlərinin S. Remievə də müsbət təsir etdiyini göstərib.

Hər zaman olduğu kimi Qərb mühiti də bu dəfə də Şərqi qaymaqları ilə maraqlanmışdır. Qərb dünyasında da Nəsimi ilə bağlı araşdırmalar aparıl-mışdır.

“Avropa tədqiqatçılarından alman Hammer-Purquştal, ingilis Gibb, al-man Frans Babinger, italyan Allesio Bombaci və s. şərqşünaslar Avropa oxucularını Nəsimi ilə tanış etmək mənasında xeyli iş görmüşlər. Sənətkarın həyatı və şəxsiyyəti barədə məlumatlarda onlar, əsasən, türk təzkiyəçilərinə əsaslanmışlar. Rus alimlərindən V.Smirnov, A.Krımski, Y.E.Bertels, I.Bragin-ski və s. kimi şərqşünasların nəsimişünaslıqdakı əməyini də qeyd etmək la-zımdır. İstər Avropa, istərsə də rus alimləri Nəsiminin yaradıcılığını, əsər-lərinin ideya-məfkurə qatlarını tam şəkildə şərh edə bilməsələr və müəyyən ziddiyyətli fikirlər söyləsələr də, Azərbaycan şairinin həyatının və bədii irsinin araşdırılması, Avropa və rus oxucularının məlumatlandırılması istiqamətində onların xeyirxah təşəbbüs göstərdiklərini qeyd etmək yerinə düşər” (7, s. 38).

Simon Lehatsi Nəsiminin qəbri ilə bağlı məlumat verənlərdəndir. Məş-hur səyyah Hələbdə olarkən Nəsiminin qəbrini ziyarət etmiş və onun yeri ilə bağlı məlumat da vermişdir. Professor Matt Melvin-Kouşkinin bəzi yazıla-rında da hürufiliklə bağlı məsələlər əks olunub. Maykl Reinxard Almaniyada Nəsimi divanının nəşri və tədqiqi ilə bağlı işlər görüb Tanınmış alman alimi, nəsimişünas Mixael Hessin də (Michael Hess) klassik türkdilli Azərbaycan ədəbi irsi əsərlərdə Qərb şərqşünaslığının da diqqətindədir-deyib. Onun Avropa elminin böyük mərkəzlərində klassik irsimizin nümayəndələri ilə bağlı çıxışları və məqalələri qürurvericidir. Daha çox nəsimişünas alim kimi tanınan Hessdə bu sevgi İstanbulda çalışdığı vaxt yaranıb. Böyük Brita-niyadan aldığı elektron məktubda Nəsimi şeiriyyəti ilə ilk dəfə tanış olan alim şairin qələminə necə vurulursa, o vaxtdan da Şərqi böyük mütəfəkkirinin irsini araşdırmağa başlayır. Hətta bu haqda elmi iş də yazır. Böyük mütəfəkkir Nəsimiyə sevgisi tanınmış alimi Azərbaycan dilini öyrənməyə də sövq edib.

Asiya və Afrika Ölkələri İnstitutunun direktoru İqor Abılqaziyev çıxı-şında qeyd edib: “Nəsiminin əsərləri dünya poeziyasının mükəmməl nümunə-lərindən biridir. Bu əsərlərdə insan əzəməti və şəxsiyyət azadlığı tərənnüm edilir. Nəsiminin ədəbi irsi dövrün dərin poetik fikirlərinin və fəlsəfi baxışları-nın vəhdətini təşkil edir. Nəsiminin yaradıcılıq irsi Azərbaycan ədəbiyyatının tarixində xüsusi mərhələdir. Azərbaycan poeziyasının humanizm ideyaları ilə zənginləşməsində və yeni məzmun kəsb etməsində unudulmaz şairin xidmət-ləri ölçüyəgəlməzdir”.

Nəticə olaraq qeyd edə bilərik ki, dünya arenasında Nəsimi irsi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Ədibin nümayəndəsi olduğu Hurifizim cərəyanından başqa, onun yüksək sənətkarlıqda yaratdığı bədii yaradıcılığı da, təkcə Azərbaycan üçün deyil, dünya ədəbiyyatı üçün də yeni nəfəs demək idi. Bu baxımdan Nəsimi irsi sadəcə Azərbaycan və türk dünyasında deyil, Qərbi dünyasında da özünə tərəfdaşlar toplamışdır. Görünən odur ki, sirlərlə dolu Nəsimi irsinin öyrənilməsi məsələsi bu günün və gələcəyin dünyasında ən vacibli və aktual hadisələrdən biri kimi öz elmi əhəmiyyətini qoruyub saxlayacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. “İslam Ansiklopedisi”, İstanbul, 1964, cild 9, s. 557.
2. İsmayıl H. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. I c., Bakı, 1928.
3. Qəzənfər Paşayev . Nəsimi haqqında araşdırmalar. Bakı, “Qarabağ”, 2010, 168 s
4. Nəsimi İmadəddin. Məqalələr məcmuəsi. Bakı: Elm, 1973
5. Şıxıyeva, Səadət. “Hürufiliyin tarixi ilə bağlı bir sıra qəlibləşmiş yanlışlar,” Türk dünyası: dünəni və bu günü (beynəlxalq elmi konfrans), Tezislər (Bakı, 23-24 may, 2011), s. 82-87
6. Tərbiyət M. Danişməndani-Azərbaycan. Bakı, Azərənəşr, 1987.
7. Y.M.Babayev. XIII-XIV əsrlər ana dilli lirik şeirimizin inkişaf yolu. Monoqrafiya. Bakı, “Elm və təhsil”, 2009, 256 s .s.38
8. https://525.az/site/?name=xeber&news_id=114510#gsc.tab=0
9. <http://www.clb.az/files/mv/Nesimi600.pdf>
10. <https://www.interpress.az/reportaj/31793-nsiminin-qbri-stnd-n-yazlb-rad-musayeva-yazr.html#.XF8JdtIzbIU>
11. file:///C:/Users/User/Downloads/Hurufiliyin_tarixi_nnvilsmis_thrifl.pdf
12. <http://akademik.az/2017/10/imad%C9%99ddin-n%C9%99simi-%C9%99slind%C9%99-nec%C9%99-oldurulub-gizli-tarix>
13. <http://ebooks.azlibnet.az/book/6aPL1BCt.pdf>

РЕЗИОМЕ

НЯРГИЗ ИСМАЙЛОВА

ВОПРОСЫ ИНТЕРЕСА К НАСЛЕДИЮ НАСИМИ В МИРЕ

Вопрос изучения наследия Насими сегодня является очень актуальной темой. Большой интерес к наследию Насими проявляют не только на Востоке, но и в западном мире. Насими, выдающийся представитель Хуруфизма, является одним из великих поэтов турецко-исламской литературы.

Не только в Азербайджане, но и в мире существуют последователи Насими и поклонники его художественного таланта. И только поэтому наследие Насими переносилось из одной страны в другую, и с переводом было передано многочисленной читательской аудитории. К сожалению, существует много спорных вопросов, касающихся жизни и творческой деятельности Насими, которые привлекают внимание широкого круга

исследователей. Как и жизнь Насими, его творчество, как загадочный замок, все еще ждет своего раскрытия. В статье рассматривается вопрос интереса в мире к наследию выдающегося представителя азербайджанской литературы, великого мастера Насими. Были научно исследованы убеждения в сочинениях о выдающемся мастере, и вклады его наследия, внесенные в мировую литературу.

Ключевые слова: Насими, Восток, Запад, мировой, азербайджанский, исследовательские вопросы.

ABSTRACT

NARGIZ ISMAYILOVA

**THE INTEREST PROBLEMS TO NESIMI'S
HERITAGE IN THE WORLD**

The issue of studying Nesimi's heritage is also very actual today. There is a serious interest to Nesimi's heritage not only in the East but also in the West. The prominent person of Hurufi doctrine Nesimi is one of the greatest craftsmen of Turkic-Islamic literature. There are many followers of Nesimi's heritage, the men who admire his in-born talent not only in Azerbaijan but the same time in all over the world. For this reason, Nesimi's heritage has been moved from country to country and transmitted to a broader reader's auditorium. It is pity although Nesimi's life and creative work has been attracted various researchers attention but there exist many hot issues in here. As his life Nesimi's creative work is waiting its notion as a mysterious castle. The article deals with the interest problem to the prominent person of Azerbaijan literature, greatest master Nesimi's heritage in the world. The works written about Nesimi in the world and the thoughts formed in the world about well-known craftsman, the contributions of his heritage in the world literature have been scientific analyzed by the author.

Key words: Nesimi, East, West, world, Azerbaijan, research problems

(Akademik Əbülfəz Amanoğlu Quliyev tərəfindən təqdim edilmişdir)

